

skede ikke fra begravelsesvæsenets side kritik af, at eventuel færdsel måtte gå tværs hen over gravene.

På de enkelte grave kan anbringes en liggende tavle af størrelse 40×60 cm. Herpå må kun henlægges buketter og kranse, der fjernes så snart de er visne. For at markere afdelingens funktion er opsat et fællesmonument i sandsten med passende inskription. Der er også opstillet bænke til de besøgende.

Fælleskistegraven blev taget i brug d. 15. december 1956, og der er pr. 1. februar 1958 nedsat 106 kister; dette svarer til 60 % af samtlige liniebegravelser på Vestre kirkegård, hvilket viser, at behovet for en sådan gravform var meget større end forventet.

Der er foreløbig kun begravet i hver anden grav for at kunne efterkomme eventuelle ønsker fra ægtefælle eller anden pårørende om at komme til at hvile ved siden af den først nedsatte. Retten til at markere graven med en liggende er kun benyttet af ganske enkelte; således har det vist sig, at de fleste faktisk ønsker fuldstændig ubemærkethed.

Betaling dækker kun for jordkøb og gravkastning, og der kræves intet for vedligeholdelse af den græsdækkede grav.

Ordningen indebærer for kirkegården betydelige fordele, — ikke alene i æstetisk men også i økonomisk henseende, idet man selv om man mister indtægter for plantning og renholdelse, alligevel er i stand til at vedligeholde fælleskistegraven væsentligt billigere end tilsvarende individuelt anlagte gravsteder.

Om kyrkogårdar i Sverige

Trädgårdsarkitekt G. V. Walberg

De äldst bevarade kyrkogårdarna i Sverige ligga som regel omkring landsbygdens kyrkor, eller de av städernas kyrkor som ursprungligen varit *landsbygdskyrkor*. I städerna, och då i första hand de större, äro de nu använda kyrkogårdarna i allmänhet ej äldre än omkring 150 år, detta beroende på att det i början av 1800-talet i lag blev stadgat överallt i Norden att begravning inne i städerna, på de kyrkogårdar som omgav kyrkorna, ej längre

fick äga rum. I allmänhet äro dock dessa gamla kyrkogårdar bevarade som planteringar omkring kyrkorna.

Vid denna tid, början av 1800-talet, var därför städerna nödsakade att anlägga *nya* kyrkogårdar i stadens utkant. Som regel gavs dessa en stramt regelbunden utformning med allékantade huvudgångar utefter vilka de större familjegravarna utlades. Inuti kvarteren skedde så den långt större delen av gravsättningarna rum i *ensamgravar* på de allmänna fälten. *Familjegravarna* voro som regel vid denna tid förbehållna de som hade rikligare av denna jordens goda.

I de gamla svenska landskapen har i alla tider, som regel, graven varit *familjens*, då däremot i de sydsvenska landskapen, liksom i Danmark, gravplatsen varit bunden till *gården* och betecknande nog även kallats för »*gårdagravplats*«. I vissa församlingar, i mellan- och norra Sverige, kan man dock finna avgränsade platser på kyrkogården som utgjort eller utgör gemensam plats för ett *byalag*. Man kan således tala om att kyrkogården varit uppdelad efter socknens byar. Båda dessa former av gravplatser äro dock numera ej vanliga utan man talar i stort sett endast om familjegravar och ensamgravar (linjegravar). Ännu förekommer

Fig. 112.
Kirkegårdsparti med
gravkuller
på stockholmstrakten.

Fig. 113.
Kirkegårdsparti
med gårdgrave
på skånsk kirkegård.

Fig. 114.
Parti fra norrlandsk
bykirkegård.

Fig. 115.
Parti fra norrlandsk
landsbykirkegård.

dock att de gamla gårdagravplatserna äro bevarade och även användas av gårdens innehavare eller de som en gång besuttit gården.

Kyrkogårdarnas, och då alldeles särskilt de äldres *utformning* och anläggning skiljer sig därför rätt så mycket i olika landsdelar beroende dels på tradition samt på vegetationsförhållanden och ej minst på utformningen av de olika gravplatserna. Det har förut nämnts hurusom i de *södra* landskapen »gårdagravarna« varit de för kyrkogårdarna utmärkande och dominerande. Det är en gravtyp där gravarna av gammalt endast lagts till enkelt djup (1,8—2 o. m.). Därför har också gravplatsen erhållit en jämförelsevis stor yta. Längre *uppåt* landet har det däremot varit och är ännu brukligt att kistorna placeras 3—4 st. ovanpå varandra varför den första gravsättningen kommer att ske på ett djup av 4—5 m. allt under förutsättning att mark- och grundvattenförhållanden medger detta. Härigenom blir ju gravplatsens markyta ofta nog ej större än 1,25×2,50 m. och graven anlägges som en hög gräsbeklädd kulle ovanpå vilken ofta nog planteras blommor. I *Stockholm* och trakten däromkring är detta rätt så

vanligt, även om de höga gravkullarna under senare år ersatts med lägre sådana.

Dessa två så skilda sätt att anbringa kistorna i jorden sätter givetvis sin prägel på kyrkogårdarna i olika landsdelar. Härtill kommer vegetationstidens längd och att, därför vaxtmaterialet på grund av *klimatiska* förhållande i vårt avlånga land, som i söder tangerar 53 och i norr 68 breddgraden, varierar högst avsevärt och därför även sätter sin prägel på såväl kyrkogårdens arkitektur som vegetation. Härtill kommer även *lokala* förhållanden och *landskapets* karraktär som bör vara normgivande för kyrkogårdens utformning. Under senaste årtionden har *eldbegängelserörelsen* vunnit snabb och ökad utbredning i vårt land vilket har och ännu mera kommer att påverka kyrkogårdarkitekturen. Helt nyligen har således genom en ny lag medgivits att askan efter kreation kan fritt spridas inom härför avsett område på kyrkogården eller ock direkt, utan urna, nedsänkas i marken. Detta kommer säkerligen även att bidra till en *omprövning* av kyrkogårdens utformning, anläggning och anpassning efter tidsförhållandena.

Vad det så gäller de i *lag* och *förordningar* fastställda bestämmelserna för kyrkogårdar, dessas anläggning och förvaltning, så saknas i Sverige en speciell kyrkogårdslag vilken reglerar olika kyrkogårdsförhållanden såsom fallet är i *Danmark* och *Norge*. Här ha vi att taga hänsyn till dels allmän lag, hälsovårdsstadga och de särskilda förordningar som under årens lopp tillkommit som komplement till de gamla lagarna. Förhållandena äro numera sådana att man ej kan tala om någon enhetlighet utan det hela flyter, så att vad som är rätt och praxis på en plats är ej tillämpligt på en annan. Dessa förhållanden har även påpekats och belyst i tvenne skrifter av kanslersekr. *Cronoborg* och dels av professor *Falbeck* i hans arbetet »Förvaltningsrättsliga studier II,« däruti han bl. a. säger »Svensk gravrätt uppvisar såsom framhållits en blandning av stadganden från olika rättsområden-profana och kyrkliga, privatsrättsliga och av offentlig karraktär. I viss mån kan på gravrättens område tillämpas omdömet beträffande svensk kyrkorätt, att densamma förete *ett kaotisk tillstånd*, där sedvanerätten med starkt beaktande av det historiska sammanhanget spelar en framträdande

roll. Tydligt visar sig för gravrättens del detta förhållande i jämförelse med grannländernas, särskilt Danmarks och Norges, enhetligt kodifierade bestämmelser».

Kyrkomötet, som väl får anses som landets högsta myndighet gällande kyrkogårdar, har därför också tre gånger, första gången 1941 och nu senast förra året, skrivit till *Kungl. Majt.* och begärt översyn och omarbetning av lagar och bestämmelser som reglera kyrkogårdsförhållandena i landet. *Föreningen Sveriges Kyrkogårdsföreståndare* har i samma angelägenhet vid sin kongress 1956 till Konungen ingivit en skrivelse och sammanfattat sina synpunkter och önskemål i följande punkter:

- »1. att i lag måtte fastställas att begravningar i första hand, därest anhörig ej annat förordnar, skall ske i den församling dödsfallet har inträffat eller den döde ilandförts eller avlämnats från tåg, flyg eller andra i trafik gående fordon;
2. att nyttjanderättstidens längd ej som nu skall vara för all framtid utan endast får ske för lägst 25 år och högst 50 år för varje period samt med rätt att då särskilda skäl för vägran ej föreligger, kunna förnyas med högst 25-årsperioder samt omfatta alla grav- och gravplatsupplåtelser oavsett om s.k. nyttjanderättsavgift erlagts eller icke;
3. att gravplatsupplåtare är skyldig utfärda gravbrev för alla grav- och gravplatsupplåtelser utan undantag;
4. att kyrkogårdsmyndighets skyldighet att föra fullständiga register eller gravböcker och gravkartor i minst 2 ex. av varje samt att dessa skola förvaras på skilda platser, fastställas i lag;
5. att efterlevande make eller maka, då önskemål därom framställs, gives rätt att begravas vid sidan av eller i samma grav som den avlidne;
6. att rätten till ro lämnas oförkränkt i minst 20 år efter det gravsättningen skett oavsett om gravplatsen vårdas eller icke;
7. att gravdjupet regleras (minskas) så att detsamma, utan åsidosättande av sanitära krav, möjliggör lägre anläggnings- gravöppnings- och underhållskostnader;
8. att rätten till anbringande av minnesvård i någon form medgives på gra-

var och gravplatser oavsett om nyttjanderättsavgift erlagts eller icke;

9. att rätten till grav åt döda som icke tillhöra svenska kyrkan gives en klar och entydig avfattning;
10. att samma bestämmelser, som föreslagits gälla för gravar och gravplatser, även skola gälla för urngravplatser;
11. att aska kan nedmyllas direkt i jorden utan användande av askurna;
12. att övriga nu gällande bestämmelser i kungörelse angående eldbegängelse intages i en allmän kyrkogårdslag;
13. och att en fullständig kodifiering av allt som hör till gravrättens och de kyrkogårdsförvaltande myndigheternas rätt och skyldigheter genomföres i samma utsträckning och omfattning som skett i Danmark och som resulterat i »Den Kongelige anordning om Kirkegårde« av den 20 april 1953.»

Denna framställning som remitterats till *Justitiedepartementet* har ej ännu föranlett någon åtgärd, men på förfrågan i departementet har upplysts om att *Kungl. Majt* snarast möjligt har för avsikt att för-

Fig. 116.
Typisk
gravstedsområde,
stockholmstrakten.

Fig. 117.
Parti fra kirkegård
i Dalarne.

Foto fig. 112-117:
G. V. Walberg.

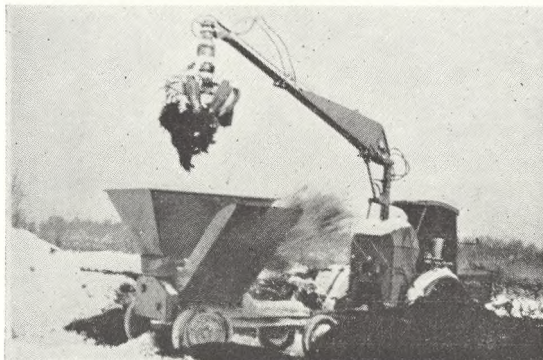

Fig. 118-20.
Komposteringsarbejde
under større forhold
og med maskinel hjælp.
Geng. efter
Garten und Landschaft
2/1958.

anstalta om en allsidig utredning av hela denna så betydelsefulla fråga. Förhoppningarna äro därför säkerligen inom alla myndigheter och förvaltande organ mycket stora om att något med det allra snaraste bliver gjort.

Som av det ovan anförda framgår förefter de svenska kyrkogårdarna i dag och ännu mera under gångna tider ett rätt så *skiljaktigt utseende* i landets olika delar, ett förhållande som närmast bygger på gammal tradition samt geografiska och klimatiska förhållanden men även därpå att samlad lagstiftning ej reglerar kyrkogårdarnas förvaltning och övriga förhållanden. De gamla *traditionerna* böra i görligaste mån *bevaras* och tillämpas i modern kyrkogårdsarkitektur och vad det gäller tillkomsten av en länge emotsedd kyrkogårdslag så bör denna även inrymma möjlighet att taga hänsyn till de rent lokala förhållanden som äro rådande.

I några kommande artiklar skall kyrkogårdsförhållandena i Sveriges olika landsdelar närmare komma att belysas i text och bilder.

Affaldskasser

Kirkegårdsinspektør Aage Fich

Med den øgede udnyttelse af kirkegårdsarealer særligt i bymæssige områder og trykket af stadig tættere bebyggelse indsnævres kirkegårdens muligheder for *kompostering* af planteaffald på kirkegårdens materialepladser eller i dens umiddelbare nærhed.

Vanskelighederne med fremskaffelse af tilstrækkelige mængder god muld til jordforbedring og efterfyldning på grave er følelige i byernes nærhed.

Bekostningen ved *bortkørsel* af affald og tilkørsel af muld har de sidste 10 år været stærkt stigende, hvorimod det teknisk ikke volder større vanskelighed at foretage nødvendig transport.

Sådan er stillingen i dag, og den tvinger kirkegårdenes ledere til at søge med lys og lygte efter alle muligheder, der kan lette og billiggøre løsningen af affalds- og muldproblemet.

På kirkegårdene bør alle *affaldskasser*